

Stanislav Stratiev

Zem sa krúti

Preložili Ján Koška a Emil Kudlička

OSOBY

ANTON

LAMBO

SAŠKO

MUŽ

BABKA

IVAN

VERGOV

VERGOVOVÁ

KRUMOV

GEČEV

TÁŇA

AMERIKÁN

Dvor Krumovovej chaty. Na mieste sondy je rumpál s nakrúteným lanom, miestami s uzlami. Naokolo sú poskladané veľké betónové rúry. Rumpál stojí nad studňou, ktorá je štyri metre hlboká. Zdola vychádzajú tupé údery čakana – Saško kope. Z dvoch strán rumpálu stoja Lambo a Anton. V diaľke počuť Ivanov buldozér.

ANTON. Práve takí ľudia majú šťastie. Inde krútiš aj mesiac a nič, a Krumovovi – aj vodu sme našli, aj studňa ide jedna radosť...

LAMBO. Čo hundreš, Anton? Čo máš proti nemu? Je to dobrý človek, akurátny, seriózny...

ANTON. Ale, priveľmi akurátny. Uznaj, keď niekto ráta hrušky na strome a robí ší náčrt, ktorá kde visí...

LAMBO. Veď ich šľachtí. Musí vedieť, ako mu rastú...

ANTON. Ja takého človeka odpisujem...

LAMBO. Ty si odpísal všetkých, stále sa ti dačo nepáči, na všetkom nájdeš chybu. Toľko rokov sa poznáme a nepamätám sa, že by sa ti niečo páčilo, ale bez výhrad.

ANTON. Taký je život, Lambo. Čo mám robiť, keď sa mi všeličo nepáči? Mám sa tváriť, že je všetko v poriadku? Načo by to bolo dobré?

LAMBO. Veď práve to je život, Anton, keď je aj tak, aj inak. Inakšie môže byť len v raji, ktorý ty hľadáš. Tu na zemi také dačo nenájdeš.

ANTON. S tým na mňa nechod'. Chceš povedať – že sa inak žiť nedá, že je to dané od boha. Všetko musí byť tak, ako je, hej?... Je to vec ľudí, Lambo, nie

boha. Mňa hádam pánboh vyhodil z fabriky? Prečo nevyhodil tých, ktorým sa všetko páči?

LAMBO. Ved' to ti vravím. To je už raz tak, a ty si ako slepé mača... Vrháš sa sem a tam... Rieka je rieka, ale keď jej príde do cesty pohorie, obíde ho...

ANTON. Keď mi príde do cesty pohorie, aj ja ho obídem, ale zatiaľ mi neprišlo.

LAMBO. Lebo tebe všetky pohoria pripadajú ani kopčeky. A hoc by bol aj kopček. Ber ho ako pohorie, nech má radosť. Tak ako to robia ostatní... Čo by sa ti stalo?

ANTON. To ty nikdy nepochopíš, čo by sa mi stalo.

LAMBO. Nepochopím, to je pravda. V iných časoch si rástol, inak rozmýšľaš.

ANTON (*Nazrie do studne, kričí.*) Pod'me, Saško! Čo toľko kopeš?! Kedy naložíš? Prekopeš sa až k Amerikánovi!... A tam je teraz noc!... Ale nič, pozdrav ho od Vergovovej!

LAMBO. Americký štýl! Vycestovať až z Ameriky kvôli babe! Jasná vec, peniaze ho omínajú... Videl si, na akom aute prišiel?... Na staré kolená!...

ANTON. Tam, Lambo, čo krok, to milionár. Tam je milionárov ako pliev. A ľudí, čo ani nevedia, koľko majú peňazí...

SAŠKO (*Zdola.*) Ťahaj!

Začnú krútiť, kladka škripoce, lano sa pomaly nakrúca a dvíha vedro zakydané zaschnutým betónom, doplna naložené zemou. Keď je vedro hore, Lambo trocha popustí lano, zadrží ho a obidvaja vysypú zem na kopu vedľa betónových rúr. Potom vedro pozorne spúšťajú nadol... Aj my pomaly zostupujeme s vedrom k Saškovi. On ho naplní zvyšnou zemou a vedro znova stúpa nahor. My sme dolu, pod zemou, v studni, kde Saško zatína čakanom... Údery dunia, ale postupne

tento zvuk prehlušujú v tom istom rytme údery bubna, ďaleké lodné sirény, plieskanie vĺn, škanie čajok... Zjavujú sa tlmené lampy malého prímorského baru, ktorý svieti reklamným nápisom MARLBORO... Pri pulte sedí chrptom k nám osamelý starý muž. Má klobúk ako hrdinovia zo Siedmich statočných a iných amerických westernov... Pred ním stojí pohár, odpija z neho. V pološere ho sotva vidieť... Je tam opustený stôl s tromi stoličkami. V strede tancuje Táňa s Pežom. Pomalá melódia, plná zúfalstva a bolesti... Vstúpi Saško, mihne okom po tancujúcich a chôdzou Jeana Paula Belmonda a westernových hrdinov ide k pultu. Zastane a stojí.

SAŠKO (*Neviditeľnému barmanovi.*) Dvojitú škótsku.

Ruka položí pohár pred neho a zmizne. Saško vypije na dúšok. Vezme klobúk z hlavy sediaceho osamelého muža, narazí si ho nad oči a pomaly, nedbanlivou chôdzou zamieri k tancujúcej dvojici. Prichádza k nej, nenáhľivo natiahne klobúk Pežovi až po uši, potom ho ťahá za striedku klobúka a odvádza do tmy. Zastaví ho, oboma rukami chytí striedku a kopancom Peža vyrazí... Klobúk mu ostáva v rukách. Saško ho upravuje a ležérne sa vracia k mužovi pri pulte. Položí mu klobúk na hlavu, ako mal predtým...

SAŠKO. Ďakujem.

Muž nereaguje, neobráti sa. Saško vykročí k stojacej Táni, ktorá hľadá na neho s obdivom, chytí ju okolo pása a začnú tancovať. Tanec sa končí, sadnú si k stolu... Muž pri bare vstane a podíde k nim. V ruke drží fľašu whisky.

MUŽ (*Postaví fľašu na stôl, sadne si.*) Vypiješ si so mnou, friend? Šesťdesiatdva rokov sme sa nevideli, a ja si nemám s kým vypiť. Zaspali... Pijú vraj iba bylinky...

SAŠKO. Nemám čas.

MUŽ. Pukne mi srdce, friend, ak si s niekým nevypijem... Napili sa z jedného pohára... spia... A ešte sme si nič nepovedali. Šesťdesiatdva rokov, friend, chápeš? Prvá láska a prvý priateľ... (*Naplní poháre whisky.*)

SAŠKO (*Táni.*) Podme.

Vstanú a v objatí kráčajú prítmím baru. Zastanú pred neviditeľnou recepciou.

SAŠKO. Kľúč od tristopätnástky!... Súdružka?... Manželka. Nevyzerá na manželku? A podľa čoho to poznáte?... Podľa občianky!... Nech sa páči! (*Podá preukaz v tme.*) Čo? Chýba pečiatka? Hneď to opečiatkujeme... (*Vytiahne dve zelené a podá.*) Čitateľné?... (*Vezme kľúč.*) Ďakujem!... Čo ešte? Ach, list... (*Vezme list z tmy.*) Od starkej. (*Pokračujú tmou, stlačia gombík na neviditeľnom výťahu.*)

SAŠKO. Kým príde výťah, pozrime, čo píše... (*Otvára list.*)

BABKA (*Zjaví sa na druhom konci, v tme.*) Ahoj, synku, v noci sa mi o tebe snívalo, brodil si sa mútnou vodou. Ako sa máš, nebuď trucovitý, múr hlavou neprerazíš. Rozum do hrsti, daj si pozor, už nie si malý, a neprechladni pri mori. V jeseni je chladno, tu už chodíme v kabátoch. Do hĺbočiny nechod', s morom nie sú špásky, a večer sa obliekaj. Zlým ľuďom sa vyhni a oči maj dokorán, sú aj takí, čo kradnú. Keď sme boli pri mori my so starým otcom, kufor sme nosili všade so sebou, a keď sme nastúpili do člna, dali sme ho jednému priateľovi, potom ani kufra, ani priateľa a čln sa prevrátil, šli sme mokrí do nitky do mesta

k inému priateľovi, aby nám požičal na vlak a mohli sme sa vrátiť. Vavela som mu, aby sme vzali kufor do člna, ale on vraj, čo keď sa čln prevráti. No aj keby sa nebol prevrátil, bolo by to rovnako. Ja sa mám dobre a papriku predávajú po tridsaťšesť stotiniiek. Kúpila som desať kilov, ale nedostat' poháre na zaváranie. Susedovi vydochli zajace, vravia, že chrípka, a bezpečnosť ho odháňa z trhu, aby nepredával falošnú budúcnosť, ale on sa bude sťažovať. Žena si zlomila ruku. Aj ty merkuj, aby si sa nepošmykol. Kláty zhodili do pivnice, keď sa vrátiš, budeme ich štiepať, brusič nabrúsil sekeru, ale draho, za šesťdesiat stotiniiek, šmirgle má vraj nemecké a nepi studené, na hrdlo si od detstva háklivý, ešte veľa zdravia, synku, nech si dobre užijete a večer dlho neponocujte, tvoja starká. Sveter je hotový, gombičky stoja veľmi pekne, levíčatá na nich som vyleštila, balík dám Žane poštou. Čakaj ho, už je jeseň, synku, obliekajte sa, nevyhadzujte peniaze, nie aby ste sa fotili na ťave, ak ju neodviedli. Radšej si zajedzte a nech máte slnko. (*Babka sa stratí.*)

SÁŠKO. Starká, starká!... Aby sme nevyhadzovali peniaze na ťavu!... Ach, výťah!

Biele zakydané vedro sa pomaly spúšťa a zastane pred Taňou a Saškom. Keď sa ľahkým úderom dotkne dna – všetko zmizne v tme. Zatemnenie. Keď sa opäť rozsvieti, sme hore, s Lambom a Antonom po bokoch rumpálu. Fajčia. Slnko oslepujúco svieti, v priezračnom vzduchu spievajú vtáky, niekde ďaleko vrčí Ivanov buldozér... Vedro je vonku pri studni, zdola počuť údery čakana... Zrazu údery prestanú. Doľahne Saškov krik.

SÁŠKO. Anton! Hej!... Rebrík!... (*Lambo a Anton pozerú na seba.*)

ANTON (*Naklonený nad studňou.*) Čo sa robí?

LAMBO (*Spúšťa rebrík.*) Na oddych je ešte skoro... (*Saško vystupuje zo studne, sadne si na betónovú rúru, je bledý, napína ho na vracanie, ruky sa mu trasú...*)

ANTON. Čo ti je? Prišlo ti zle?

LAMBO (*Podáva mu demižón s vodou.*) Dolu nie je vzduch...

SAŠKO (*Pije, odloží demižón.*) Je tam niekto.

ANTON. Kto niekto?... Dolu!?

SAŠKO. Áno... (*Ruky sa mu trasú, napína ho.*)

LAMBO. Napi sa, napi sa ešte trochu... Anton, nemáme ostré?

ANTON. Veď sme všetko vypili...

LAMBO. Zapískaj na Ivana, on má mastiku... (*Anton príde na koniec parcely, zapíska, máva, aby ho Ivan zbadal. Buldozér stíchne.*)

IVAN (*Počuť jeho hlas.*) Čo sa robí?

ANTON. Pod', pod'... Vezmi mastiku a pod'. Chytro!

LAMBO. Pokojne, Saško... Uvoľni sa, všetko bude v poriadku.

ANTON. Ako to – niekto? Čo by tam robil?

SAŠKO. Mŕtvy...

ANTON. Čo si sa zbláznil!... Čo by tam hľadal! (*Saško mlčí a zotiera si pot z čela.*)

IVAN (*Prichádza.*) Čo sa robí? Prišlo mu zle? (*Podáva mastiku, Lambo pomáha Saškovi.*)

ANTON. Dolu je niekto.

IVAN. Kde dolu?

ANTON. V studni. Mŕtvy.

IVAN. On kopal? (*Pozerá na Saška.*)

ANTON. On. Najmladší kope, veď vieš, aký je poriadok.

IVAN (*Kývne.*) Vy ste tam boli pozrieť?

ANTON. Nie. Saško ho len pred chvíľkou našiel.

IVAN. Tak poďme pozrieť... Možno sa mu to len marilo.

ANTON (*Krúti hlavou.*) Nejdem, ty ak chceš, chod'.

IVAN. Máš zápalky?...

Anton mu podáva. Ivan si strčí zápalky do vrecka, odpije veľký dúšok mastiky a zostupuje do studne. Ticho. Lambo sedí vedľa Saška, ktorý odpíja ešte jeden-dva dúšky mastiky. Anton sa nervózne prechádza. Ivan po chvíli vyjde.

IVAN. Naozaj je tam. Ale dlho. Takmer nič z neho nezostalo... (*Strčí ruku do vrecka a vykladá na vreckovku, ktorú rozprestrel Saško.*) Hrdzavé gombíky, pracka z opasku, kúsky zhnitej látky... To je všetko. Á, ešte niečo... Obrúčka. (*Čiahne do druhého vrecka a vytiahne ju.*) Cínová, najobyčajnejšia. Na vnútornej strane sú iniciálky a čísla, akiste rok.

ANTON. Rok čoho?

IVAN. Svadby, čoho iného.

Nastane ticho, všetci štyria mlčky hľadajú na predmety, cvrčky ohlušujúco cvrlikajú.

LAMBO. Hm... Také niečo... Čo zostane po človeku... (*Pauza.*)

IVAN. Práve tam, kde mala byť studňa. A vykopali ste už štyri metre. To je smola!

LAMBO. Stratená vec.

ANTON (*Hľadí na obrúčku.*) S. I. 25. III. 1920. Čo to znamená?

IVAN. Ktovie. Mňa zaujíma iné: čo robí tu, v týchto lesoch, a tak hlboko...

ANTON. Nieкто ho skryl. Chatová osada je tu len zo sedem-osem rokov.

Predtým tu bola hotová pustatina.

IVAN. To je jasné, že ho zašil... Ale prečo?... Počkaj!... Ujo Michal, môžete na chvíľu?...

Popri chate prechádzajú Vergovovci, ako vždy nesú zelinky, vracajú sa do svojej chaty.

VERGOV. Dobrý deň. Oddychujete?

IVAN. Pozrite, čo sme našli. Voľakto leží dolu, štyri metre pod zemou, toto z neho zostalo... (*Vergovovci sa mlčky zahľadia na predmety.*) Vy ste starší človek, veľa vecí si pamätáte, čo tu hľadá ten...? Nad tým si lámeme hlavu. Zrejme tam bol aspoň päťdesiat rokov, ak nie viac, ale prečo v tejto pustote? (*Obaja rozmýšľajú.*)

VERGOVOVÁ (*Ticho.*) „Oblakovia“...

IVAN. Čo?

VERGOV. Určite je z dvadsiateho piateho roku. Po atentáte v Sofijskej katedrále na cára a na vládu. Vtedy ich pozväzovali po desiatich-pätnástich a odvážali ich niekam. A nik sa nevrátil.

IVAN. A o akých oblakoch hovorí pani Vergovová?

VERGOV. Tak sa titulovali vrahovia medzi sebou. Kvôli konšpirácii.

ANTON. Oblaky! Pekne si to vymysleli...

SÁŠKO. A možno je to zlodej koní. Tu si delili peniaze po nejakej krádeži a možno sa pohádali...

VERGOV (*Odmietavo pokrúti hlavou.*) Štyri metre... To nie je zlodej koní. A tí ani nenosili také obrúčky. Oni mali aj zuby zo zlata... A tieto gombíky... Nie, to nemôže byť zlodej koní. Neskrývali by ho.

VERGOVOVÁ. Z dvadsiateho piateho roku. Pamätám sa – veľkonočný týždeň, Veľká noc... Videla som, ako ich prevážali... prechádzali popri drogérii...

VERGOV. Áno, bolo to v apríli... v čase čiernych kapitánov...

KRUMOV (*Približuje sa.*) Och, pani Vergovová! Znova s čarovnou zelinkou! Dobrý deň! Veď vy vôbec nestarnete! Sú to zelinky, alebo dačo iné... Dobrý deň, ujo Michal, ako sa máte?... Dobrý deň vám všetkým! Hádám sa len nedali na bylinkové odvary títo chlapci? Odkedy im vravím, že sa má žiť prírodne... (*Vyťahuje z tašky piva.*) Ale oni dávajú prednosť inému... (*Zbadá na vreckovke gombíky, obrúčku, pracku.*) Čo je to?

LAMBO. Voľakoho sme našli. To sú jeho veci.

KRUMOV. Kde ste ho našli?

ANTON. V studni.

VERGOV. Bude z dvadsiateho piateho roku. Vtedy sa stratilo veľa ľudí.

KRUMOV. Ale čo... z dvadsiateho piateho roku!

VERGOV. Po atentáte. Vtedy ich zväzovali a ani jeden sa nevrátil.

VERGOVOVÁ. Zmizli bez stopy.

KRUMOV. V studni ste ich našli?

LAMBO. Áno.

KRUMOV (*Hľadí na predmety, rozmýšľa.*) To sú hlúposti, milí moji. Aký dvadsiaty piaty rok, aký atentát... Všade tu bolo pusto, lesy...

SAŠKO. Práve preto.

KRUMOV. Ako ste si to vymysleli... (*Vyzlečie si sako.*) Saško bol dolu? On si občas zafantazíruje... Hneď uvidíme. (*Zostupuje do studne.*)

LAMBO. Saško, naozaj si ho videl?

IVAN. Ved' som aj ja videl.

KRUMOV (*Vyjde.*) Fantázia. Videl korene a hneď je z toho človek. Dnes mládež iba fantazíruje, ved' čo vidí v televízii – vraždy, mŕtvoly... Ale ty, ujo Michal, ty si už svoje zažil, ako im môžeš skočiť na takú hlúposť? Nijaká mŕtvola tam nie je.

IVAN. Akože nie je? Na vlastné oči som ju videl.

KRUMOV. Videl si korene a hneď – veľký poplach. Dolu nič nie je.

ANTON. A odkiaľ sú potom tieto veci? (*Ukazuje na predmety.*)

IVAN. Ved' som ich vyniesol zdola.

KRUMOV. Prirodzene, že si ich vyniesol zdola, kto ti vraví, že si ich nevyniesol zdola... Ale to ešte neznamená, že tam dakto je. Ved' som sem vozil zem, desať nákladných áut, boli v nej.

ANTON. V štvormetrovej hĺbke?... Zem je hore.

KRUMOV. Zem je pomiešaná. Hore aj dolu... aby viac rodila. Čudujem sa však tebe, ujo Michal, ako si pochytil ich nôtu. Starý človek...

VERGOV. Ako... ukázali mi gombíky... obrúčku...

KRUMOV. Všetko ti môžu ukázať, ale videl si toho človeka?

VERGOV. Nie. Nikoho som nevidel.

KRUMOV. Ani nikdy neuvidíš, lebo tam nie je. Pod' pozrieť...

VERGOV. Nie, načo... keď vravíš...

KRUMOV. Len pod', aby si sa na vlastné oči presvedčil...

VERGOV. Prosím ťa, nepoznáme sa od včera. Keď vravíš...

KRUMOV. Dáte si pivo? Teraz som ho kúpil v meste.

VERGOV. Nie, ďakujeme, alkohol nepijeme, veď vieš.

KRUMOV. Akýže je to alkohol – pivo. Pani Vergovová, vy ma neohrdíte, však?

VERGOVOVÁ. Ďakujeme, pán Krumov. My sme úplní abstinenti, ešte od mladosti. Pijeme iba odvary.

KRUMOV. To teda nemám poruke. Prepáčte...

VERGOVOVÁ. To nič, ďakujeme. Pod'me, Michal.

VERGOV. Áno, áno, ideme. Majte sa dobre, do videnia. (*Odchádzajú.*)

KRUMOV. Čo ste sa – zbláznili?... Čo bijete na bubon? Našli-nenašli, netreba to vešať na nos každému okoloidúcemu.

IVAN. Gazda, čo ťa tak vyviedlo z miery?

KRUMOV. Prečo? Nič ma nevyviedlo, ale načo to má vedieť celý svet? Prídu sem z bezpečnosti, budú kopat', snoriť... Je to zbytočné. Treba nám to?

LAMBO. Tak je. Nech máme radšej pokoj.

KRUMOV. A odložte tie gombíky... a ostatné. Ešte sa naozaj ukáže, že sú z dvadsiateho piateho roku, a budeme v pomykove, čo ďalej! Ako ste len naň natrafili?!

LAMBO. Náhoda!

KRUMOV. Mohlo by z toho byť veľké haló. Ak je z dvadsiateho piateho roku, nemusí byť sám, možno sú v zemi aj ďalší, prídu sem z mesta a všetko obrátia hore nohami.

IVAN. A čo keď obrátia? Je to také strašné?

KRUMOV. Nerozumieš? Môžu tu urobiť pamätník, alebo expozíciu, alebo pomník... A kto by chcel, aby sa mu doma rozťahovali cudzí ľudia a rozkopali mu dvor?

LAMBO. To je pravda. Opletačky nepotrebujeme, dobre nám je, ticho a nenápadne si robíme...

IVAN. Akéže opletačky. Pre nejaké gombíky.

KRUMOV (*Otvára fľašky s pivom.*) Uvedomuješ si, aké hlavybolenie môžeš dostať z tých gombíkov? Nevieš si to ani predstaviť. Ešte dobre, že som prišiel včas.

SAŠKO. Teda čo?

KRUMOV (*Nerozumie.*) Čo?

SAŠKO. Gombíky. Čo s nimi urobíme?

KRUMOV. Ach!... Zahrabeme ich. Naspäť. Akoby nikdy neboli.

SAŠKO. A obrúčku?

KRUMOV. Všetko. Do zeme.

SAŠKO. A toho človeka?

KRUMOV. Čo ti je? Naozaj nerozumieš alebo sa len tak tváriš? Čo sa vám robí? (*Obzerá si všetkých.*)

SAŠKO. Ja nesúhlasím.

KRUMOV. Ako nesúhlasíš? S čím?

SAŠKO. Aby sme ich zahrabali.

ANTON. A čo máme s nimi urobiť?

KRUMOV. Potrebuješ ich?

SAŠKO. Ja – nie. Ja ich nepotrebujem.

KRUMOV. A kto?

SAŠKO. Jeho žena. Alebo jeho deti, na tom nezáleží.

LAMBO (*Prekvapený.*) O akých deťoch to vravíš? Aká žena?

SAŠKO. Toho dolu...

LAMBO. Hádám si sa nezbláznil. Aké deti, keď nevieme, kto je, čo je zač. O akej žene hovoríš, šesťdesiat rokov minulo, len gombíky z neho ostali a on hovorí o žene. Kde ju chceš hľadať, tú ženu?... (*Saško mlčí.*) Odpovedz!

IVAN. Nemusel byť ani ženatý a ani deti nemusel mať. Poznáš ho? Kto je to, čo je zač?

SAŠKO. Veď si vravel, že na obrúčke je dátum svadby?

ANTON. A čo, ak je to zlodej koní?

SAŠKO. To zistia, čo je zač, je tu obrúčka, iniciálky... Na takú prácu sú ľudia...

KRUMOV (*Doteraz pozorne počúval.*) Nože, dajme si trochu piva. A urobte si pohodlie. (*Posadajú si okolo dreveného stola pred stanom.*) Tak, na zdravie!...

Teraz počúvajte, chcem, aby ste ma počúvali a verili mi, viem, čo vravím. Tie gombíky nás môžu dostať do peknej galiby. Vravím vám to ako blízkym ľuďom... Toľký čas tu robíte, že sme už ako rodina. Vytriasačky by som nemal iba ja, ale aj vy. Nik nemá záujem, aby sem prišli a začali snoriť. Budú vás vypočúvať, prešetrovať, začnú sa krútiť aj okolo sondy, okolo súdruha Gečeva,

preveria všetko do deviateho kolena... Buldozér bude musieť zmiznúť, vrátiť sa do mesta na svoje miesto... Súdruhovi Gečevovi nemôžu spraviť nič, ale práce zastavia na tri-štyri mesiace, kým preveria jedno-druhé, kým sa tu budú motať... Potom sa aj súdruh Gečev určite na nejaký čas stiahne, zastaví roboty, nebude sa im pretŕčať popred oči, kým búrka neprehrmí... Bude škodovať, ale to akoby ho len blcha uštipla. No vás táto nútená prestávka zničí. Prejde leto, jeseň – a koniec. Ani peniaze, ani nič, napadne sneh – budete v keli. A každý si už urobil kalkuláciu, zadelil peniaze, čo zarobí toto leto, ráta s nimi... A zrazu nič...

LAMBO. To je pravda. O tom nemôže byť ani reči, ak stratíme tieto mesiace, budeme v keli.

ANTON. A ako si môžeš byť taký istý, že to bude práve tak?

KRUMOV. Čo – ako?

IVAN. Ak mňa vymáknú, pohorím najviac. Štátny buldozér, štátne palivo, úradne upravujem terény v meste. Súdruh Gečev to síce vybavil s vedením, ale ak dačo vybuchne, mne bude amen, poznám to, oni sa z toho vyzujú... Aj ryby mi pripíšu, a neviem čo všetko... A ktovie – na aký psí tridsiatok vyjdem, zostanem iba s platom. A môžu ma aj bachnúť za mreže...

KRUMOV. Ale – vy nepijete... Tak, na zdravie, pite, piva je dosť... Saško, čo nepiješ?

SAŠKO. Prepáčte, gazda, ale v tejto veci voľačo nehrá. Tak sa mi vidí.

KRUMOV. Prečo, Saško? Ja som ho nezabil, túto nehnuteľnosť vlastným len tri roky. Keď sa diali tamtie veci, ani na svete som nebol.

LAMBO. Nuž čo tu nehrá, Saško?... Ono – to bolo a pominulo, toľké roky prešli odvtedy... Keby sme neboli kopali, bolo by vôbec vyšlo dačo najavo? Čo my máme spoločné s touto záležitosťou? My si robíme svoju robotu a teraz máme

strácať čas? Našou úlohou je vykopať súdruhovi Gečevovi studňu, tak ju vykopeme a hotovo... Starajme sa o seba.

SAŠKO. Ale ako to vyzerá, Lambo! Žil na svete človek, ľudia ho poznali a odrazu sa stratil, rozplynul sa ako vzduch. Miloval, rozmýšľal, bojoval o niečo, istotne preto prišiel aj o hlavu a nik o ňom nič nevie. Zmizol jednej noci, odviekli ho a koniec. Možno ho ešte niekde čakajú deti, možno mal priateľov – či je to také jednoduché, zabiť niekoho ako psa... Predsa musí ostať po človeku nejaká stopa. Spomienka. Vráťme aspoň obrúčku, nech niečo po ňom je a nech vedia, kde a ako zomrel. Ak to neurobíme, akoby sme ho druhý raz skryli, ako tí vtedy... „oblakovci“... Niet rozdielu. Zabíjame ho a zahrabávame...

IVAN. Táraš hlúposti! Čože sme urobili! Zabili sme ho?...

SAŠKO. A tí, čo ho zabili?... Možno ešte žijú. A vo všetkej úcte, možno sa im ľudia klaňajú, možno posedávajú po parkoch, tešia sa zo života a dostávajú dôchodok. Vravajú si: oklamali sme dobu, ľudí, všetkých. A keby tu ležal tvoj otec?... (*Pauza, mlčia.*) Veď na to sa spoliehajú, že sa to nikto nikdy nedozvie, spoliehajú sa práve na to, čo chceme urobiť – zahrabať ho znova...

ANTON. Causa perduta!... Máme tu do činenia s premlčaním, tieto veci už nik nevysvetlí.

SAŠKO. Premlčanie sa nemôže vzťahovať na všetko.

ANTON. A vieš, kde sú a čo sú? Je to domotaná záležitosť, takmer celý život prešiel, začneš to rozmotávať, ozvú sa jedni, druhí, tretí... veď vieme, ako sa to robí... A nič sa nestane... Vymyslia sto zákonov a zákončekov, nájdu argumenty od výmyslu sveta a nakoniec sa ukáže – škoda času a mladosti...

SAŠKO. Nemáš pravdu!

IVAN. A možno je to zlodej koní. O akom premlčaní hovoríte? Ak je to zlodej koní, zbytočná námaha... Iba čo si tu niečo recitujeme.

SÁŠKO. Práve preto vravím, aby sme to overili. Čo také strašné by sa mohlo stať ? Zlodej koní!... A ak nie je len jeden, ak sú tam aj ďalší?

KRUMOV. Počkajte, počkajte, zachádzate prid'aleko. Vypime si, čo sa budeme hádať, sme svoji... Správne, môže byť z dvadsiateho piateho roku, ale aj nemusí. Ležal tu šesťdesiat rokov, všetko sa dávno skončilo, všetci ho odpísali, v dobrom alebo v zlom, ktovie, či si niekto na neho spomenie. A či si chce spomenúť. Nič sa nevie. Nič nie je isté – môže to byť tak, ale aj inak. Môžeš chcieť urobiť dobre a urobiš zle.

SÁŠKO. Aspoň overiť. Inakšie to nebude čestné.

IVAN. Prestaň s tou čestnosťou! Čo máš z toho, že si čestný? Napíšu o tebe v novinách...

SÁŠKO. A keby si tam bol ty? Na jeho mieste? A nezostalo by po tebe nič, nijaká správa? Ani o tom, čo sa ti stalo?

IVAN. Sral by som na to, mŕtvemu by mi veľmi záležalo, či o mne vedia, alebo nie.

ANTON. Saško, je to stratené, daj na mňa...

KRUMOV. To je len jedna strana veci. Myslime trochu aj na seba, doteraz bola reč len o ňom a on už nič nepotrebuje, ani chlieb, ani soľ. Po prvé, nevieme, kto je to, nič nie je isté. Po druhé, keď začnú všetko pretriasať, stratíme oveľa viac, ako získame.

IVAN. Leto bude v háji. A ja sa môžem dostať do basy. Ty na mňa nemyslíš, čert aby to vzal, na kamaráta, živého, iba na neho.

LAMBO. Ale, nechajme to tak, aj mne je to nevhod, čakám na tieto peniaze ako na spasenie... Dvoch vysokoškolákov mám na krku, čo budem robiť...

ANTON. Podstatné je to, že sa mi to zdá nezmyselné.

KRUMOV. A keby sa aj ukázal zlodej koní. Nech je aj z dvadsiateho piateho. Oni bojovali práve zato, aby sme my žili lepšie.

ANTON. Len nezačni hlásať heslá.

KRUMOV. Prečo heslá? Nie je to pravda?

SAŠKO. V tomto prípade nie.

KRUMOV. Prečo nie? Všade sa to píše – v novinách, v knihách... Zato bojovali. A my čo chceme – žiť lepšie, nič iné. Ak to tu začnú pretriasať, budeme na tom horšie. Všetci. To je svätá pravda.

SAŠKO. Jedno neprekáža druhému.

KRUMOV. To si ty myslíš. Lebo si ešte mladý. Urob si jednoduchý prepočet a uvidíš. Veď si si aj ty prišiel zarobiť pár grošov, nie si tu pre moje modré oči.
(*Saško mlčí, pauza.*)

LAMBO. Súdruh Gečev!...

KRUMOV. Idem mu oproti... (*Vstane a ide oproti prichádzajúcemu Gečevovi, zastaví ho a uvádza ho do situácie.*)

LAMBO. Pre tvoje fantasmagórie nedostaneme ani deravý groš. Prečo sa aspoň trochu nekrotíš?

IVAN. Čo sa ondieš, veď šetriš na dovolenku, preto si tu. Len na to myslíš, o tom snívaš – Táňa, more, figy, zelená voda... Všetko bude v háji, nechápeš? Aj Táňa. Nebude ťa čakať do ďalšieho leta... Čo mlčíš?...

LAMBO. Znova je v oblakoch.

IVAN. Nie je v oblakoch, ale je tvrdohlavý.

GEČEV (*Prichádza s Krumovom, sadnú si.*) Dobrý deň. Pivo? Ja mám voľačo lepšie! (*Postaví dve fľaše borovičky.*) Tu máš aj mastiku, Ivan, aby si nestrácal čas behaním do bufetu. Čas sú peniaze, ako vieš. Dajte si, na zdravie!...

Diskusný klub je diskusný klub, ale ani hrdlo netreba zanedbávať. (*Pijú.*) Fiha, aký výhľad!... Západnú stranu máš peknú, gazda, najbližších dvadsať kilometrov máš ako na dlani.

KRUMOV. To hej, nemôžem sa sťažovať, duša sa tu cíti voľne...

GEČEV. Sedieť, rozprávať sa s priateľmi, navôkol stromy... To je život. Tak žijú rozumní ľudia. Pravdu vravím, Saško?

SAŠKO. Ktorí na to majú...

GEČEV. Správne. V tejto etape ešte nemôžu všetci, ale cieľ nám musí byť jasný. Inak nám život utečie pomedzi prsty... No tak čo, nerozpustíme diskusný klub?

LAMBO. Nemáme nijaký klub. Saško všeličo vymýšľa, ale prejde ho to. Je ešte mladý...

GEČEV. Mladosť nie je choroba, Lambo. Naopak. Roky sú dôležité iba pri dôchodku, inak neznamenujú nič.

LAMBO. Celkom súhlasím, ale... Niektoré veci nechápe.

GEČEV. A ktoré sú to veci? Povedz, Saško!

SAŠKO. Ja vravím, aby sa zistila pravda.

GEČEV. Hej. Pravda. A potom?

SAŠKO. Čo potom?

GEČEV. Pýtam sa, čo potom? Zistí sa pravda a potom?

SAŠKO. Potom nič. Teraz je zavčasu hovoriť, čo bude potom.

GEČEV. Potom na to doplatíš, Saško. V každom prípade. Nech je v studni ktokoľvek, doplatíš na to. To bude potom. (*Pauza. Saško mlčí.*) Samozrejme, niekedy má význam aj dačo obetovať. Človek nemôže vždy vyhrávať, občas aj prehrá. Ale zároveň mu niečo ostane, prehrou niečo získa, no tentoraz prehráš a

nič nezískaš. Ani nikto iný. Je to detský nápad. Mŕtvy je mŕtvy, čo sa mu malo stať, to sa mu stalo, a my s tým nemáme nič spoločné. Myslime na živých. Nevzrušuj sa tak pre pár gombíkov, nie sme deti, nenecháme sa viesť citmi, to nemá zmysel. Chlieb kupujeme za peniaze.

SAŠKO. Ale čo ak je to pravda? Ak je z dvadsiateho piateho roku?

GEČEV. Len ty daj pravde pokoj. Nie je ti na nič. Dnes nik nehľadá pravdu, chlapča moje, keby som ju ja bol hľadal, bol by som umrel od hladu. Z pravdy sa nenaješ, to si pamätaj. S pravdou ďaleko nezájdeš. Daj na mňa, poznám život, poznám ho výborne.

IVAN. Ale – čo ho budeme toľko presviedčať !... Celý deň do neho hustiť a prosiť sa mu! Pre jeho výmysly prideme o zárobok!

GEČEV. Počkaj, Ivan. (*Saškovi.*) Nechcel by som, aby sme sa rozišli, mal som iné plány... Možno si to rozmyslíš, neviem, ale poviem ti jedno. Na tomto svete, chlapča moje, nik na teba nemyslí, možno len matka. A nik nepohne pre teba prstom. Nikoho nezaujímá, kto si a čo nosíš v hlave. V živote si môžeš dovoliť jednu-dve vylomeniny. Ale viac nie, to nejde. Život má rád silných. Realistov. O nich sa opiera. A ty, ak to budeš takto ťahať ďalej, si život zničíš.

IVAN. Svoj si môže, ale prečo chce zničiť aj náš!

ANTON. Ale prestaň už aj ty nariekať...

GEČEV. Aby sme sa rozumeli – buď všetko zahladíte a budete pokračovať ďalej, alebo nájdem inú trojicu.

LAMBO. Rozumieme si, súdruh Gečev. Gombíky dakde odpraceme a budeme robiť. Nemaj obavy.

GEČEV. Ja nemám, ale vy by ste mali mať, Lambo. Mne je ľahko – všetko odtiaľto odveziem, nájdem inú trojicu a budem pokračovať. Vy si poradíte. Ale rýchlo, lebo nemám čas. Nechcem škodovať. Nebudem na vás čakať.

LAMBO. Poradíme si, súdruh Gečev.

GEČEV. Dobre. Pod'me, do videnia.

Ach, bol by som zabudol... Výplaty budú prvého. Teraz nedostanete nič!

(Krumov vykročí s ním.)

KRUMOV. Myslel som, že je to náš človek. Keď robí u teba... Môže mi to chlapčisko zavarit'...

GEČEV. Môže.

KRUMOV. Gečev! Prečo mu nenaleješ rozumu, ty môžeš... Aj ty by si mal nepríjemnosti, keby...

GEČEV. Videl si, skúsil som, a nie preto, že by som sa bál nepríjemností, ale nemám rád pri práci rozruch. V tomto prípade budeš mať nepríjemnosti ty, a to veľké, ak je z dvadsiateho piateho a sú tam aj ďalší, ale to je tvoja vec. A ty ju sám dáš do poriadku. Mňa sa to netýka, nie som ti brat ani priateľ! Si zákazník, no tých je veľa...

KRUMOV. Pomôž mi! Nebuď taký!

GEČEV. Nie som. žltý anjel, gazda. V tejto situácii ti nik nepomôže, dobre vieš. Napriek tomu, že by bolo lepšie, keby sa tomu vyhlo. Aj pre teba, aj pre mňa.

KRUMOV. Mám mu dať peniaze?

GEČEV. Skús. Ale ten nevezme, poznám ho.

KRUMOV. Čo teda? Čo robiť?... Načo sú na svete takí ľudia, človeče? Kto ich potrebuje?... Život je iný. nepotrebuje ich, ich pochybnosti, výplody mysle, chce praktických ľudí. A načo mu je to všetko, čo tým získa?

GEČEV. On vie. Pod'me, rob niečo, Krumov, nestenaj, stenáním nič nevyriešiš.

Porad' si, ale rýchlo, lebo nie si sám – mnohí potrebujú aj sondu, aj studňu.

Nebudem na teba čakať. Škodovať. *(Výjde, Krumov sa vráti, sadne si.)*

ANTON. Tak či onak, to nie je slovo chlapa. Sme tu viacerí. Keby si bol sám, rob si, čo chceš, zlom si väzy, ale my sme partia, je to voči nám čestné? Pozri sa na vec aj z tejto strany. Za čo my môžeme? Aj keby bol z dvadsiateho piateho. Každý maká a ničí si zdravie, lebo musí z dačoho žiť. My pracujeme čestne, moríme sa celé dni, ani sme nekradli, ani nezabíjali... Robíš s ľuďmi, tak prečo nemyslíš aj na nich?

LAMBO. Poslal som Eugena do skleníkov iba preto, aby si si mohol zarobiť trocha peňazí na more, a ty sa teraz chceš takto odvdáčiť? Zničiť nás? (*Saško mlčí, váha.*)

ANTON. V jeseni sa vrátiš na vysokú, o rok budeš inžinier, budeš šéfovať, a čo my? Kam pôjdeme my?... Čo budeme jest'?

SÁŠKO. Počuj, Anton, to sa takto nemôže nechať – chytíš, zabiješ a hotovo. Zvíťazil si a tým sa všetko končí. Len preto, že si silnejší. Zahrabeš ho a všetko zmizne – aj človek, aj to, čomu veril, aj to, za čo bojoval. Prečo potom žijeme? Potom je to veľmi jednoduché. Niekoľko metrov zeminy a všetko zmizne... Tak to vyzerá, že pravdu majú oni! „Oblakovci“!

IVAN. Absolútne idiotstvo... Prečo nemyslíš na seba, na nás, na živých, ako ti povedal Anton.

SÁŠKO. Aj on bol živý. Nebol vždy mŕtvy. (*Pauza.*)

IVAN. Počuj, ty dobytok!... Naozaj nechápeš, že pre tvoje šialené nápady prideme o všetko? Nie?... Vieš o tom, že ma môžu aj zabasnúť? Zato tu žijem toľký čas ako zver, bez ľudí, aby nakoniec prišiel niekto ako ty a všetko to rachlo!... Zavrieš si hubu a budeš mlčať, inak neručím za seba, aby si vedel! Sedieť osem mesiacov alebo tri roky, to mi je fuk! Niečo do mňa vojde a rozdrvím ti kosti! Spamätaj sa!...

ANTON. Počkaj, Ivan!

LAMBO. Pokojne, pokojne, nejezte sa, on to pochopí, je to náš chlapec, z našej branže.

IVAN. Tak nech drží hubu.

SAŠKO. Strelil si vedľa!

IVAN. Ale budeš!...

SAŠKO. Je to moja huba, ak chcem, budem čušať, ak nechcem, nebudem, akurát od teba budem brať rozum.

IVAN. Ale čo sa tu mám, ja tvoju mater... (*Vrhne sa na Saška, ostatní priskočia, aby ich odtrhli, zmätok...*)

LAMBO. Ivan!... Saško!... Počkajte! Čo to robíte!... Krumov! Anton! (*Kľbko sa rozmotá, bitka utíchne, naprávajú stôl.*)

KRUMOV. Nalejme si čistého vína!... Doteraz som vás pokladal za priateľov a rozumných ľudí, ale vy... Preto obraciam kartu. Táto parcela je moja! A všetko v nej je moje! Nemá zmysel sa o tom dohadovať, urobím s parcelou, čo uznám za vhodné! To sa netýka nikoho, aby bolo jasné... Vy ste tu iba robotníci na mojej chate a budete robiť to, čo vám poviem. Chata je moja!

SAŠKO. Všetko je vaše. Východ, aj západ, aj vzduch... Rozdelili ste krajinu na parcely a je vaša... Ale ten dolu nie je váš, je vám to jasné? Ani jeho obrúčka nie je vaša. Ani nebude. Smrť sa nekupuje, súdruh Krumov, nie je vaša, nemôžete ju kúpiť...

LAMBO. Radšej si zavri ústa, chlapča. Len pozri, máš ich celé krvavé...

SAŠKO. Ani jeho meno nie je vaše, ani jeho pamiatka... Nemáte dosť peňazí, aby ste si to kúpili... To sa nedá kúpiť za peniaze, súdruh Krumov. Všetko sa nedá kúpiť...

KRUMOV. Prestaň! Dost' si už natáral...

IVAN. Málo ti bolo!? (*Znova skočí, ale Anton ho zastaví.*)

ANTON. Počkaj, Ivan! Stoj, vravím ti! Dost'!... Pod', Saško, pod' sa umyť...

Pod'me spať, ráno je múdrejšie večera... (*V dvojici sa vzdialia.*)

KRUMOV. Čo teraz?

LAMBO. Neviem. Hádám ho zajtra prehovoríme.

KRUMOV. A ak nie?

IVAN. Ak nie? Budem ho tlčiť, kým mu nepovyrážam všetky zuby! (*Pauza.*)

KRUMOV. Vezmú mi parcelu... Ak je naozaj z dvadsiateho piateho, vezmú mi parcelu. Istotne nie je sám, budú tam aj iní, vtedy ich zväzovali po niekoľkých... Mám tušenie, že mi ju vezmú. Predtucha ma nikdy neoklamala...

IVAN. Tak pohni rozumom, načo čakáš! Nemáš známosti?

LAMBO. Známost'ami sa všetko urovná, gazda.

KRUMOV. Neurovná sa, nedá sa, s týmito vecami nie sú žarty. Všetko iné – áno, ale za toto nikto nestrčí ruku do ohňa... Pri týchto veciach neexistuje kompromis, prídem o parcelu a koniec! Toľko práce, toľko trápenia, peňazí – a všetko vyjde nazmar...

LAMBO. Dajú ti predsa náhradu.

KRUMOV. Viem, akú mi dajú náhradu – vystrčia ma do psej matere, kde je len kameň, ani elektrina, ani voda... A dom? Dá sa dom preniesť? Stromy, les, práve mne sa to muselo stať, práve na mojej parcele... Aby čert vzal aj vodu, radšej som sa nemal do toho púšťať!

IVAN. Len pokojne, gazda, nič nie je stratené.

KRUMOV. Nie je stratené! Prečo teraz? Prečo práve teraz, keď je všetko hotové a konečne by som žil aj ja ako človek! Kde sa vzalo to chlapčisko? A prečo sa dostalo na krk práve mne? Čo som, najväčší hriešnik na tejto zemi? Povedz,

Lambo, prečo to robí? Prečo prekáža iným, prečo ich nenechá na pokoji... Za celý život svojimi fantazmagóriami nepostaví dom. My sme neboli takí... My sme boli inak mladí, my sme sa trápili... Chceli sme niečo urobiť, a títo chcú len ničť, len rúcať... (*Udrie na stôl a chytí sa za hlavu, rozmýšľa.*) Ivan, nože ho zavolaj... A buď blízko, aby si ma počul, keď ťa zavolám... Lambo, ty si ľahni, ja sa pokúsim niečo robiť, ak mi to nevyjde – ráno uvidíme...

LAMBO. Dobrú noc... (*Vyjde. Krumov je sám pri stole pod jedinou spieňajúcou lampou. Príde Saško. Mlčí.*)

KRUMOV (*Mätko, unavene.*) Sadni si, Saško. (*Saško si sadne, Krumov naleje po poháriku borovičky, pije. Saško si nevezme.*) Trocha sme sa naježili, aj ty, aj ja... Prepáč, ak som ti dačo povedal... Porozprávajme sa... (*Premeriava ho pohľadom. Saško mlčí.*) Ty si inteligentný chlapec, pochopíš to... Pozri, moje chlapča, aká je situácia – ak je z dvadsiateho piateho roku, vezmú mi všetko – chatu, parcelu, stromy... Dajú mi nejaké iné miesto, ale ty vieš, akú náhradu dávajú – holé, divé, kamenisté. Musíš začať od nuly. A ja som už starý, aby som začínal od nuly... Nemám ani nervy, ani zdravie, ani peniaze... (*Znova naleje, pije.*) Pretože, či veríš, či nie, najkrajšie roky života som venoval tomuto tu... Kým si vybavíš parcelu, kým beháš po úradoch s plánmi, s povoleniami, kým čakáš na materiál, kým sa dohaduješ s remeselníkmi, niečo sa dá zohnať, niečo nedá... Dažde, sneh... Aj vlasy ti obeľujú... Ja ťa chápem. Ale skús aj ty mňa pochopiť. Ty myslíš na ľudí, na jeho ženu, deti. Dobre. Ale nie som aj ja človek? Nemám takisto ženu, matku, deti? Vieš, že som nevidel svoju matku desať rokov pre túto chatu, ani neviem, či je ešte medzi živými... Žije na dedine a ktovie, čo robí... (*Pauza. Ešte si naleje.*) A potom, predstav si aj toto: ak je z dvadsiateho piateho roku, jeho žena sa istotne už dávno vydala za iného, deti možno nevedia o ničom, ba ani jeho vnuci... A zrazu vysvitne, že ich otec nie je ich otcom, že ich starý otec nie je ich starým otcom, že ich matka zabudla pravého otca, zatajila ho pred nimi... Všetko sa bude pretriasať... všetko sa zrúti... Celý život

tých ľudí, budovaný doteraz šťastne a pevne, letí do vzduchu. A všetci budú trpieť – otec, deti, matka, aj vnuci... A žena možno mala dobrý úmysel, určite – iné je, keď deti vedia, že majú vlastného otca. Vieš si predstaviť, čo sa stane s celým rodom? (*Pauza. Saško mlčí.*) Lebo jedno je chcieť ľuďom dobre a druhé je, či sa to dosiahne...

SAŠKO. Možno sa vydala, možno sa nevydala. Možno zatajila a možno nie... To je to.

KRUMOV. Ale veď všetko je neznáme. Môže byť z dvadsiateho piateho, ale nemusí, nemusí mať s tým vôbec nič spoločné, a my sa tu kvôli nemu pobijeme. (*Saško znova mlčí.*) Saško, pochopme sa ako chlapi, len tebe to vravím. Ak mi vezmú chatu, rodina sa mi rozpadne. Ženin vzťah ku mne je veľmi neistý. Vieš, ako to chodí... Niekedy... Ak prídem o všetko, nechá ma...

SAŠKO (*Váha, vypije pohárik pred sebou.*) A možno vám nič nevezmú, súdruh Krumov. Premiestnia ich dakde do mesta. Do múzea. Postavia tu pamätnú tabulu, tá vám nebude prekážať.

KRUMOV. Nemôžem sa spoliehať na to „možno“! Nechápeš? Ty si mladý, len začínaš, všetko máš pred sebou, ale ja... Poslúchni ma, na kolenách ťa prosím, nerob to. Zľutuj sa nado mnou, čo ťa to stojí... Buď človekom!

SAŠKO (*Zmätený.*) Veď práve to chcem, súdruh Krumov!...

KRUMOV. Prosím ťa!... Viem, že nemáš peniaze, dám ti... Desať tisíc... Dvadsať tisíc... Na ruku... Saško...

SAŠKO (*Ticho.*) Také peniaze nepotrebujem, súdruh Krumov.

KRUMOV. A čo? Čo potrebuješ? Môžem ti niečo vybaviť!... Všetko ti vybavím... Mám známosti... Čo chceš?

SAŠKO. Nič, súdruh Krumov, nebud'te taký...

KRUMOV. Počuj! Vezmi si to... (*Podá mu vreckovku s predmetmi.*) Odovzdaj ich, povedz, že si to našiel v lese, inde, kde chceš. Nech vyšetrujú, nech ho hľadajú, nech bude, ako chceš, len nehovor, že si ho našiel tu...

SAŠKO. Ak sú tam aj iní? Hneď budú vedieť, že klamem... Musím predsa ukázať miesto? (*Položí vreckovku na stôl.*)

KRUMOV. Čo si ty vlastne za človeka... Ako môžeš nemať kvapku zľutovania.

SAŠKO. To nie je pravda, súdruh Krumov... Nemôžem ho prekročiť, nechápete, niečo mi zväzuje nohy. Nemyslíte si, že to robím len tak. Nemôžem ho prekročiť...

KRUMOV (*Iným tónom.*) Dobre. Pochopil som. Jasné.

SAŠKO. Dobrú noc! (*Vyjde.*)

KRUMOV (*Stojí zamyslený, sám, pod sliepňajúcim svetlom lampy.*) Ivan! (*Ivan o chvíľu vyjde z tmy.*)

IVAN. Tak čo, prehovoril si ho?

KRUMOV (*Zamračene.*) Nie. Je absolútne šialený...

IVAN. Dobytok! Čo spravíme?

KRUMOV. Vezmi toto... (*Podáva mu vreckovku s obrúčkou a ostatnými predmetmi. Ivan si to strčí do vrečka.*) Vezmi aj tašku, tu máš zápalky – choď do studne a všetko pozbieraj. Nech neostane ani kostička! Potom choď do lesa, všetko zakop a miesto zabudni, jasné?

IVAN. Ved' áno, to mi je jasné, ale čo ak sa rozhovorí...

KRUMOV. Nech si hovorí. Povieme, že bol opitý. Celú noc sme pili, tárali dve na tri, aj o tomto bola reč, možno sa mu to prisnilo... Ako to dokáže? Čím?... Budú veriť nám štyrom dospelým, alebo jemu? Ja budem sedieť tu, a keby niečo, zapískam...

Ivan sa poberie s taškou k studni, ticho zostúpi dnu, Krumov sedí pri stole, pomaly si naleje borovičku, vypije, takisto pomaly si naleje druhý pohárik, zdvihne ho a zamyslene sa zahľadá do tmy. O chvíľu Ivan vyjde, mávne mu a zmizne v tme... Krumov vypije aj druhý pohárik. Cvrliká cvrček, je ticho, svieti žiarovka. Krumov sedí pri stole a rozmýšľa.

KRUMOV. Nie, nič z toho nebude. Ak povie, postačí kopat' trochu vedľa alebo nižšie, a ak sú tam aj iní – to bude koniec... Musí mlčať. Musí mlčať, to je jediné východisko. Mlčať!

IVAN (*Vráti sa.*) Hotovo! (*Naleje si borovičky, vypije, znova si naleje a vypije.*)

KRUMOV. Dobre, Ivan, ľahni si. Potom sa vyrovnáme. Nebude to zadarmo...

IVAN. Maličkosť! (*Vyjde.*)

Krumov zostane ešte chvíľu sedieť, vypije ďalší pohárik, potom vstane, zhasí lampu a odíde do chaty. Tma. Na druhom konci zabliká svetielko cigarety. Je to Saško, ktorý sedí a rozmýšľa... Mlčky fajčí... Obďaleč cvrliká cvrček... Prichádza Anton, prisadne si, obaja mlčky fajčia.

ANTON. Nestojí to za to, Saško... Nestojí... Daj na mňa, máš rád Táňu, ona má rada teba, teraz je vaša chvíľa. Jemu sa život nedá vrátiť... Ivan má pravdu – Táňa nebude na teba čakať celý rok, do nasledujúceho leta. Ženy sú ako kvety, boja sa, že uvädnu, ponáhľajú sa. Nepokaz si všetko pre nejakú chiméru, pre fixnú ideu. Aj to, za čo sme my bojovali, bolo očividné... Bol to fakt, na iných miestach, v iných krajinách... Jednoducho nemalo zmysel pracovať po starom, krútiť sa ako slepý kôň, ktorý ťahá vožu zo studne, stále po tej istej ceste,

dookola, dookola... A cesta nevedie nikam... K ničomu... Začali sme meniť... A vieš, čo nás premohlo? Nie hlavný inžinier, hoci bol silný, my sami sme sa porazili... Jedného zastrašili, druhý nevydržal nátlak a odišiel z podniku, tretieho povýšili a postavil sa proti nám. Ved' vieš, ako to býva. V jednej chvíli cítiš, že si zostal sám. S causou, za ktorú si bojoval... A čas prešiel, inde sa rodili deti, iní sa ženili a vydávali, žijú si. Iní... Nie ty. Iní... Kým si sa ty bil za causu... Aj ja, pretože som sa nechcel krútiť ako slepý kôň po tej istej ceste, robím teraz presne to isté... celý deň... pri sonde... Moja causa pritom nebola abstraktná ako tvoja... *(Pauza, ticho, cvrček hlasno cvrliká.)*

SAŠKO. Cvrček...

ANTON. Áno... *(Započúvajú sa.)*

SAŠKO. Všetko sa začína zabúda ním... Ako to bolo, ako ľudia žili, za čo zomierali... Kým sa všetko znova nezopakuje. Možno iným spôsobom. Možno na inom mieste.

ANTON. O čom hovoríš?

SAŠKO. O cvrčkovi. Cvrček spieval aj vtedy, tam v kasárňach, v aprílových nociach dvadsiateho piateho... Vycvičený. Jedol omrvinky z ruky svojho krotiteľa. A o dva metre ďalej popravovali. V tej istej miestnosti, kde spieval vycvičený cvrček... kým jeho krotiteľ zaťahoval slučky okolo krkov... Vojdeš dnu, spieva cvrček, kladú ti najbanálnejšiu otázku: „Odkiaľ máte túto obrúčku?“ A kým sa nadýchneš na odpoveď, slučka sa zatiahne. Ako stálo v rozkaze... najschopnejších a najsmelších... Potom „oblakovci“ berú peniaze a cennejšie veci. No akýmže cenným predmetom je obyčajná cínová obrúčka? *(Pauza.)* Cvrčky, oblaky, všetko je prevrátené. Neexistuje už nič ľudské. Nič normálne. Fašizmus... Začal sa zabúdanie...

ANTON. Taký rozkaz? Najschopnejších a najsmelších?

SAŠKO. Áno. Lekárov, básnikov, novinárov, robotníkov, roľníkov...

Najschopnejších a najsmelších. Nie od kraja. Výberovo... (*Pauza, mlčia.*)

ANTON. No dobre, ale prečo práve my dvaja nemáme zabudnúť?

SAŠKO. A kto? Niekto iný?... My. Všetci. Nikto nie je menovaný.

ANTON. Ale... Tým strácaš.

SAŠKO. Možno... No nemôžem inak. Ani nechcem. Lebo to bude vyzerat', že krotitelia mali väčšiu pravdu ako my.

ANTON. A myslíš, že to stojí za to?

SAŠKO. Už som ti povedal.

ANTON. Máš tvrdú hlavu... Pod'me, zajtra sa rozhodneme. (*Vstane.*) Ty si neľahneš?

SAŠKO. Dofajčím cigaretu a pôjdem. (*Anton vyjde. Saško sedí a fajčí. Rozmýšľa... Potom náhle vstane a ide k studni. Škrtnie zápalkou a zostupuje. Prvý šteblík, druhý, tretí, po drevenom rebríku... Hore v otvore sa zjaví Táňa.*)

TÁŇA. Prečo? Nech mám dvoje šiat miesto jedných, nech máme dom a lásku a všetko teraz – kým sme mladí, kým sa ti páčim. Chcem ísť s tebou k moru a byť tam dlho, celý mesiac... Ležať na skalách, ponárať sa do zelenej vody, konečne sami... Je to zbytočné! Nemôžeš to zadržať! To je minulosť! A ty ju nemôžeš zadržať... len slovami. A ja nechcem žiť slovami. Iba slová!... Všade okolo nás sú iba slová... Uvidíš, akí budeme šťastní. Počasie bude pekné od začiatku do konca. V jeseni je pri mori najkrajšie – voda je teplá, po dne sa mihajú tiene rýb, vinice navôkol sú hrdzavé ako líščí chvost a voňajú ryby, hrozno... Je pokojne a čisto, všetko má akúsi horčinu, pretože sa končí sezóna...

Táňa zmizne. Saško stojí na treťom šteblíku. Zdola sa náhle ozve Amerikán... Chudý, prepadnutý, starý človek. Sedí pri bare v pološere. Pred ním stoja tri poháre a fľaša Ballatines. Dva poháre sú plné, nedotknuté. Bokom, na obyčajných stoličkách, sedia pred žeruchami a v obvyklej póze Vergovovci. Spia.

AMERIKÁN. Teda napili sa, friend... A ešte sme si nič nepovedali... Šesťdesiatdva rokov sme sa nevideli, friend, a oni sa napili z jedného pohára... Pijú vraj iba bylinkové odvary... Spia. Prvá láska a prvý priateľ. Mám sedem synov, ale prvá láska je prvá láska, friend, nič sa nedá robiť. Šesťdesiatdva rokov, chápeš, boli sme spolužiaci, nosila modré náušnice, maličké... Tam je, friend, pred žeruchami. Spí. Prichádzam z druhého konca sveta, aby som ju videl, friend, nemohol som ju nevidieť, nemohol by som umrieť... (*Pije, pauza.*) Chápeš, friend? Zem som prešiel, kde všade som nebol, prídem, a oni tu, friend. sedia pred žeruchami, akoby sa nič nestalo... Takí istí, friend, ako vtedy, ak nechceš, never, ibaže im niekto prilepil biele vlasy. Akoby nič nebolo a neubehlo šesťdesiatdva rokov... (*Zmlkne, kýva hlavou.*) Rozumieš, friend? Muselo sa utekať, povstanie, fašizmus, žil som v Amerike, Boston, Chicago, v bitúnkoch, potom Španielsko, Madrid, Grenada, v občianskej, dobrovoľník, chápeš, v americkej légii, v interbrigádach, Španielsko horelo, dvakrát ma zabíjali, potom láger vo Francúzsku, utiekol som do Belgicka, prišiel Franco... Naspäť do Ameriky, Pittsburg, oceliarne, pri peciach, potom Mexiko, Argentína, železničná trať v Brazílii... Staval si trať v Brazílii, friend?... Nie?... Načo by ti to aj bolo. Hroby. Mreli sme ako muchy. Znova v Argentíne, tam som sa oženil, narodili sa mi synovia... (*Pauza.*) Boli vojny, friend, jedna, potom druhá, revolúcia, Hitler, idem, a oni – pred žeruchami, ako vtedy, aj vtedy boli žeruchy, u nich vo dvore, a biele pletené kreslá. Prvá láska a prvý priateľ. Nešli so mnou, ani jeden, ani druhý, ostali, vzali sa, friend, žijú jeden vedľa druhého. Mala biely golierik, jasné oči... Prichádzam sem, friend, z druhého konca sveta a nachádzam ich vo

svetle zapadajúceho slnka, ona vedľa neho, pred žeruchami... A teraz neviem, friend, čo si má človek vybrať? ... Možno majú pravdu oni. friend, áno?... Nie ja?... (*Starec zmlkne, rozmýšľa.*) Pred žeruchami. friend, vo svetle zapadajúceho slnka. A nič sa im nestalo, friend, celý život. Hej, hovorili, jedlo na lístky, dreváky, reumatizmus... To je strašné, friend, ale ja musím ísť, ak zmeškám lietadlo, nebudem sa môcť vrátiť. Nemám peniaze, friend, som so skupinou, máme letenky aj na spiatočnú cestu, chápeš, okružná cesta. Iní zostali v Belehrade, odtiaľ poletíme, ja som si požičal auto z požičovne a prišiel som ich pozrieť. Mám iba jednu noc, friend, zajtra poletí lietadlo, chápeš, musím ísť, a oni sa napili. Spia, friend. A ja som kvôli nim preletel dva oceány, aby sme sa videli, friend, aby sme sa porozprávali... (*Starec zmlkne, zahľadá sa smerom k spiacim Vergovovcom.*) Zbohom, friend.

Starec a Vergovovci zmiznú. Saško nehybne stojí na treťom šteblíku. Zatmenie. Nad chatovou osadou je noc. Všetci spia. Cvrček ohlušujúco cvrliká do noci. Tieň Krumova sa mihne pri studni, hriadel' slabučko vrzne, Krumov odkrúca lano, niečo s ním robí... Vrznutie sa opakuje ešte jeden-dva razy a potom všetko utíchne, spustne. Len cvrček do zachrípnutia cvrliká, kričí, akoby chcel niečo povedať, oznámiť, niekoho zobudiť... Ráno v chatovej osade. Saško a Anton stoja pri stole, kde bola vo vreckovke obrúčka a ostatné predmety.

SAŠKO. Niekam ich skryl. Zahladzuje stopy. Istotne ani dolu nič nie je.

ANTON. Mal som sa dovtípiť!... On konal, kým som ja váhal ako... Ale nevie, s kým má do činenia... Ja jeho, budeme kopat', kým nenájdeme iné. Ale budeme sa tváriť ako hlupáci, dobre? Pôjdeme na to rozumom, nie hlavou proti múru... Druhýkrát sa už nepomýlime...

SAŠKO. Jasné...

ANTON. A ak nenájdeime nič?

SAŠKO. Oznámime to, nech to preskúmajú. Krumov povie, kde to zakopal. Musí povedať.

LAMBO (*Prichádza.*) Tak čo? Budeme robiť, alebo sa baliť?

SAŠKO. Robiť. Ideme... (*Berie čakán, zostupuje do studne, vytiahnu rebrík.*)

LAMBO. Ech, chlapec prišiel k rozumu. A večer ako sa zaťal... (*Zastanú si na obidvoch stranách rumpálu.*)

ANTON. Keby aj tebe strčili dvadsať tisíc, prišiel by si k rozumu.

LAMBO. Ale čo! Krumov?

ANTON. V hotovosti! Ale nám...

LAMBO. Prosím ťa, o takých veciach...

ANTON. Chlapcovi to vyšlo.

LAMBO. Všetkým nám to vyšlo. Inak by bolo zle.

ANTON. Áno. Máme šťastie.

SAŠKO (*Zdola.*) Spúšťajte... (*Pozorne spúšťajú vedro do studne Saškovi, aby ho naplnil zemou.*)

LAMBO. Kto sa narodil v košielke...

ANTON (*Obzerá sa.*) Pekný deň... Budeme sa potiť...

SAŠKO. Ťahajte!

Ťahajú, kladka vrzgoce, lano sa napína, vedro sa ukáže v otvore studne, no zrazu sa lano pretrhne a vedro letí dolu.

ANTON. Saško! (*Skočí k studni.*) Lano... Nieкто ho narezal... siedmy uzol... Ej, boha mu... Podaj rebrík, chytro...

Lambo mu podá rebrík. Anton zostupuje do studne, s veľkou námahou vynesie vedro, odhodí ho a vracia sa. Vychádza so Saškom na rukách... Saško visí bez života, s bezvládnymi rukami, hlavu má zaliatu krvou... Lambo si trhá košeľu, Anton ho pomaly kladie na trávnu. Lambo mu začína obväzovať hlavu, krv preráza na spodku a košeľa červenie.

LAMBO. Saško! Saško!... Počuješ ma? Saško? (*Anton stojí, hľadí, stíska zuby.*) Saško, ozvi sa! Povedz niečo, Saško!... Anton, čo budeme robiť?!... Anton! (*Rozplače sa. Anton sa rozbehne k chate, ako vládze, obieha ju, hľadá...*)

ANTON. Gazda, Krumov, kde si, smrad? Kde si? Tvoju mater!... (*Beží.*) Neutečieš mi!... Nájdem ťa, smrad!... Smrad, smrad, smrad, smrad!... Nájdem ťa!...

Rozbehne sa cez dvor k ceste, zmizne. Na trávne pri studni leží Saško. Pri jeho hlave sedí Lambo a plače...

KONIEC